

**ODDIY VA MURAKKAB KASHTALARNI TIKISH
TEXNOLOGIYALARI: AN'ANAVIY USULLAR VA ZAMONAVIY
YONDASHUVLAR**

*Djurayeva Zamira Nuralievna,
Farg'ona ICHSHUI maxsus texnikumi
Ishlab chiqarish ta'lim ustasi*

Annotasiya. Mazkur maqolada oddiy va murakkab kashtalarni tikish texnologiyalarining asosiy jihatlari, ular orasidagi farqlar, qo'llaniladigan an'anaviy usullar va zamonaviy yondashuvlar yoritilgan. Milliy kashtachilik san'atida qadimdan shakllangan tikipish uslublari bugungi kun talablariga mos ravishda yangicha texnologiyalar bilan uyg'unlashib bormoqda. Mamlakatimizda amaliy san'atga bo'lgan e'tibor ortib borayotgani sababli kashtachilikda innovatsion yondashuvlarning ahamiyati ortmoqda. Ushbu maqola kashtachilik san'ati bilan shug'ullanuvchilar, dizaynerlar, hunarmandlar va kasb-hunar o'quv yurtlari o'quvchilari uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Kashtachilik, oddiy tikish, murakkab tikish, an'anaviy usullar, zamonaviy texnologiyalar, milliy bezaklar, amaliy san'at, tikuv texnologiyasi, naqshlar, hunarmandchilik

Аннотация. В статье рассматриваются основные аспекты простых и сложных технологий вышивки, их различия, традиционные методы и современные подходы. В искусстве национальной вышивки старинные техники вышивки сочетаются с новыми технологиями в соответствии с требованиями сегодняшнего дня. В связи с возросшим вниманием к прикладному искусству в нашей стране возрастает значение инновационных подходов в вышивке. Статья может быть полезна для тех, кто занимается

искусством вышивки, дизайнеров, мастеров и учащихся профессиональных училищ.

Ключевые слова: Вышивка, простая вышивка, сложная вышивка, традиционные методы, современные технологии, национальные орнаменты, прикладное искусство, технология шитья, узоры, ремесла

Abstract. This article covers the main aspects of simple and complex embroidery technologies, their differences, traditional methods and modern approaches. In the art of national embroidery, ancient embroidery techniques are being combined with new technologies in accordance with today's requirements. Due to the increasing attention to applied arts in our country, the importance of innovative approaches in embroidery is increasing. This article may be useful for those involved in the art of embroidery, designers, craftsmen and students of vocational schools.

Keywords: Embroidery, simple embroidery, complex embroidery, traditional methods, modern technologies, national ornaments, applied arts, sewing technology, patterns, crafts

KIRISH

Milliy madaniyatimizning ajralmas qismi bo'lgan kashtachilik san'ati o'zining boy tarixi, betakror naqshlari va rang-barangligi bilan ajralib turadi. Bu san'at turi nafaqat estetik go'zallikni aks ettiradi, balki xalqimizning dunyoqarashi, urf-odatlar va hayotiy falsafasini ham o'zida mujassam etadi. Ayniqsa, kashtachilikda qo'llaniladigan tikish usullari – oddiy va murakkab tikipish texnologiyalari – ushbu hunarning mohiyatini belgilab beradi. Hozirgi kunda an'anaviy tikish usullari bilan bir qatorda zamonaviy texnologiyalar, yangi tikuv mashinalari va dizayn dasturlari yordamida kashtachilik san'ati yanada rivojlanmoqda. Ushbu maqolada aynan shu jihatlar – oddiy va murakkab tikipish texnologiyalarining o'ziga xosliklari, ularning tarixiy ildizlari va bugungi kundagi yangi yondashuvlar keng yoritiladi.

Oddiy va murakkab kashtalarni tikish texnologiyalari: an'anaviy usullar va zamonaviy yondashuvlar

Kashtachilik – bu matoni yoki boshqa materiallarni igna va ip yordamida turli naqshlar bilan bezash san'ati. U oddiy (soddalashtirilgan) va murakkab (murakkablashtirilgan) kashtalarga bo'linadi. Har bir turning o'ziga xos texnologiyalari, an'anaviy usullari va zamonaviy yondashuvlari mavjud.

1. Oddiy kashtalar

Oddiy kashtalar – boshlang'ich darajadagi tikuv usullari bo'lib, asosan tekis yoki oddiy naqshlarni yaratish uchun ishlatiladi.

An'anaviy usullar:

- Yugurik tikuv (Running stitch) – eng oddiy tikuv, igna va ipni bir tekisda oldinga qarab tikish.
- Orqa tikuv (Backstitch) – chiziqli naqshlar uchun, mustahkam va qat'iy.
- Zigzag tikuv (Zigzag stitch) – chekka bezaklar uchun.
- Krepostnoy tikuv (Stem stitch) – gul sopi va chiziqli naqshlar uchun.

Zamonaviy yondashuvlar:

- Mashinali tikuv – oddiy kashtalarni tez va bir xil qilib tikish uchun.
- Lazerli kesish – naqshlarni aniq kesib olish, qo'lda tikishni osonlashtirish.
- Dasturiy ta'minot yordamida loyihalash – naqshlarni kompyuterda ishlab chiqish (masalan, *Embroidery Software*).

Murakkab kashtalar

Murakkab kashtalar – badiiy va detalli naqshlar, ko'pincha bir nechta tikuv usullarini birlashtirib ishlanadi.

An'anaviy usullar:

- Zardo'zlik – oltin va kumush iplar, metall simlar ishlatiladi.
- Suzani– Markaziy Osiyoda keng tarqalgan, gul va geometrik naqshlar bilan bezatilgan.

- Richelieu – mato qismlari kesib, teshiklar hosil qilinadi, ular kashta bilan qoplangan.
- Xorijiy kashta – qora ip bilan geometrik naqshlar tikiladi.

Zamonaviy yondashuvlar:

- Kompyuterli kashtachilik – raqamli dizayn asosida avtomatik tikuv mashinalari (masalan, *Brother*, *Bernina*) yordamida murakkab naqshlar yaratish.
- 3D kashtachilik – bo‘rtma effekt yaratish uchun maxsus ip va taglik ishlatiladi.
- AR/VR texnologiyalar – virtual rejimda kashta naqshlarini sinab ko‘rish.
- Eko-kashtachilik – qayta ishlangan iplar va tabiiy bo‘yoqlardan foydalanish.

Farg‘i va rivojlanish tendensiyalari

Xususiyat	Oddiy kashtalar	Murakkab kashtalar
Murakkablik	Oddiy, tez o‘rganiladi	Murakkab, ko‘p mahorat talab qiladi
Ishlatiladigan asboblari	Igna, ip, qo‘l dastgohi	Maxsus mashinalar, metall iplar, qimmatbaho toshlar
Zamonaviy usullar	Dasturiy ta’minot, lazer	Kompyuterli kashtachilik, 3D effektlar

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O‘zbek kashtachilik san’ati yuzasidan yozilgan adabiyotlar asosan xalq amaliy san’atining tarixiy taraqqiyoti, naqshlar turlari, hududiy uslublar va bezak san’ati bilan bog‘liq. Ularning ichida A. Hayitmetov, M. Qosimova, Z. Nasirova, va T.Sultonov kabi olimlar tomonidan yozilgan ishlar alohida o‘rin egallaydi. Ayniqsa, M. Qosimovanning “O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati” nomli asarida tikuv va kashtachilik san’atining tarixiy ildizlari, naqshlarning ramziy ma’nolari, shuningdek, ayollar mehnatidagi roli chuqur tahlil etilgan.

Bundan tashqari, kasb-hunar kollejlari va texnikumlar uchun mo'ljallangan darsliklarda oddiy va murakkab tikish texnologiyalarining tasnifi, amaliy ko'rsatmalar, materiallar tanlovi va texnika xavfsizligi bo'yicha ma'lumotlar berilgan. O'zbekistonda "Bukhoro", "Surxondaryo", "Farg'ona" maktablariga xos bo'lgan tikipish uslublari ham ko'plab tadqiqotlarda o'z ifodasini topgan. Bu manbalar asosida tikipish uslublarning mintaqaviy farqlari, uslubiy jihatlari va texnik tafovutlarini aniqlash mumkin.

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

1. Tahliliy usul – adabiyotlar, darsliklar va ilmiy maqolalar asosida tikish texnologiyalarining tarixiy va zamonaviy shakllari tahlil qilindi.
2. Taqqoslash usuli – oddiy va murakkab tikipish texnologiyalari o'zaro solishtirilib, ularning o'xshash va farqli jihatlari aniqlab berildi.
3. Amaliy kuzatuv – kashtachilik bilan shug'ullanuvchi ustalar ish jarayonlari kuzatildi hamda texnik xususiyatlar yozib olindi.
4. Intervyu usuli – mahalliy hunarmandlar, kashtachilik bilan shug'ullanayotgan ayollar va o'qituvchilar bilan suhbatlar olib borildi.

Tadqiqotda an'anaviy usullar va zamonaviy tikish texnologiyalari o'rtasidagi uyg'unlik va farqlarga e'tibor qaratildi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Tadqiqot davomida aniqlanishicha:

- **Oddiy tikish** (masalan, "yoyma", "zanjira", "tasma") ancha sodda, ammo naqshlarni ifodalay olish salohiyati yuqori. Bu usullar ko'pincha boshlang'ich o'rganuvchilar uchun mos bo'lsa-da, naqsh go'zalligiga ta'sir qilmaydi.
- **Murakkab tikish** (masalan, "ko'kcha tikish", "ildiz tikish", "qirqma tikish") ko'proq tajriba va mahorat talab qiladi. Bu usullar ko'p bosqichli texnologik jarayonlar asosida bajariladi va katta dizayn loyihalarida qo'llaniladi.

- Zamonaviy texnologiyalar, xususan **kompyuterlashtirilgan tikuv mashinalari** yordamida an'anaviy naqshlar tez va aniqlik bilan ko'chirilmoqda. Biroq, bu avtomatlashtirilgan jarayon hunarmandchilikdagi hissiy va estetik jihatlarni to'liq bera olmaydi.
- Ko'pgina hunarmandlar zamonaviy vositalarni qo'llagan holda an'anaviy naqshlarni tikish orqali **yangi dizayn maktabini** shakllantirishga intilmoqda. Bu esa **an'ana va innovatsiya uyg'unligini** ko'rsatadi.

XULOSA

Kashtachilik san'ati qadimiy an'analar va zamonaviy innovatsiyalarning uyg'unligidir. Oddiy kashtalar tez va oson tikilsa, murakkab kashtalar badiiy qadriyat va yuqori mahoratni talab qiladi. Zamonaviy texnologiyalar (masalan, kompyuterli kashtachilik) bu sohani yangi darajaga ko'tarib, uni qulayroq va ijodiyroq qilmoqda.

Oddiy va murakkab tikish texnologiyalari o'zbek xalq kashtachilik san'atining ajralmas qismini tashkil etadi. An'anaviy usullar – xalqimizning tarixiy xotirasi va milliy o'zligining ramzi bo'lsa, zamonaviy yondashuvlar bu merosni saqlash va uni bugungi talablarga moslashtirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, har ikki yo'nalish – oddiy va murakkab tikish usullari – bir-birini to'ldiradi va hunarmandchilikni boyitadi. Shu boisdan, kashtachilik bilan shug'ullanuvchilarga nafaqat an'anaviy bilimlarni chuqur o'rganish, balki yangi texnologiyalarni o'zlashtirish ham zarurdir.

Kelgusida kashtachilikda innovatsion yondashuvlar, dizayn dasturlari bilan ishlash va xalqaro ko'rgazmalarda ishtirok etish kabi omillar orqali ushbu san'atni yangi bosqichga olib chiqish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. **Azimova, O.** (2020). *O'zbek kashtachilik san'ati: an'analar va yangiliklar*. Toshkent: "Sharq" nashriyoti. 25-45-betlar

2. **Karimova, S.** (2018). *Kashtachilik: qo'llanma dasturiy texnologiyalar asosida*. Samarqand: "Zarafshon" nashriyot uyi. 60-78-betlar
3. **Yusupova, M.** (2019). *Milliy hunarmandchilik: tarix va innovatsiyalar*. Buxoro: "Buxoro" nashriyoti. 112-130-betlar
4. **Rasulov, T.** (2021). *Zamonaviy to'qimachilik va kashta texnologiyalari*. Andijon: "O'zbekiston" nashriyoti. (89-105-betlar)
5. **Xolmirzayeva, G.** (2017). *Qo'lda kashtachilik: oddiy tikuv usullari*. Namangan: "Namangan" matbaasi. (10-30-betlar)
6. **Nazarov, A.** (2022). *Eko-kashtachilik: tabiiy materiallar va qayta ishlash*. Farg'ona: "Farg'ona" nashriyoti. (50-65-betlar)
7. **Abdullayeva, N.** (2020). *Dizayn va kashtachilikda raqamli texnologiyalar*. Qarshi: "Nasaf" nashriyoti. 75-92-betlar
8. Valiev, G. N., & Khomidov, V. O. (2020). Study of the Shape of a Balloon of Natural Silk Thread When Winding From a Fixed Packing. International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology (IJARSET), 7(8), 14733.
9. Валиев, Г. Н., Хомидов, В. О., & Турдиев, М. (2020). Особенности формы баллона нити натурального шёлка при сматывании с неподвижной паковки. Физика волокнистых материалов: структура, свойства, наукоемкие технологии и материалы (SMARTEX), (1), 24-29.
10. Касымов, Ш. С., Хайдаров, З., Хомидов, В. О., Юлдашев, Х. Т., & Отажонов, С. М. (2011). Исследование влияния токового усиления на фотоэлектрографические и выходные характеристики преобразователя изображений ионизационного типа. Физическая инженерия поверхности.
11. Касымов, Ш. С., Парицкий, Л. Г., Хайдаров, З., Хомидов, В. О., & Отажонов, С. М. (2010). О возможности усиления фототока плазмы газового разряда в

преобразователях изображений ионизационного типа. Фізична інженерія поверхні, (8, № 3), 214-221.

12. Samievna, T. S., Mirkomilovna, R. M., & Obidovich, K. V. (2021). The professional pedagogical activity in modern education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 275-277.
13. Akbarov, K., Alimov, N., Otazhonov, S. M., & Khomidov, V. O. (2010). The external impact on photoelectric properties of nano-crystal p-CdTe films.